

ZIJN we spelen verleerd?

*Een kind dat de wereld gaat ontdekken, doet dat spelend. Maar al snel wordt de wereld van kinderen beperkt; door ouders, kinderopvang en school. **Als volwassenen zijn we het spelend leren kwijtgeraakt.** Een pleidooi van Jaap Verhagen om weer te gaan spelen met een verwijzing naar de theorie van meervoudige intelligentie van Gardner.*

JAAP VERHAGEN

Jonge kinderen bewegen zich spelend door de wereld. De fantasie kan eindeloos zijn. Een stoel kan een huisje om onder te schuilen zijn, maar ook een auto om in te rijden. Anderen zijn medereizigers of chauffeurs en gaan mee op reis. Materialen zoals zand, water en bladeren zijn een onuitputtelijke bron van manipulatie en fantasie. Wat kun je wel niet allemaal maken van zand en takken en bladeren? Dan gebeurt er iets vreemd in het leven van jonge kinderen: volwassenen gaan de wereld begrenzen. Dat begint thuis. Het kind mag maar een beperkte tijd in de tuin spelen, aan de eettafel moet vooral gegeten kunnen worden en die kan dus niet constant een vliegtuig of schuilhut zijn. Papa en mama moeten echt andere dingen doen en die stoel/auto hebben ze echt nodig om op te zitten als er gegeten gaat worden. Spelen wordt aan regels en tijd gebonden. 'Kijk uit voor elkaar.' 'Ruim je op?' 'Nee daar mag je niet mee spelen, dat is gevaarlijk of daar niet voor gemaakt', krijgt het kind te horen.

Ingeperkte tijd

Op een kinderdagverblijf of bij een gastouder moet het kind met nog meer regels en anderen rekening houden. Iedereen zit op zijn of haar eigen stoel, we eten op die tijd, speelgoed moet je delen en je mag niet alles door elkaar gebruiken. Of, nog erger, je mag alleen maar met die materialen en met die kinderen spelen in een ingeperkte tijd. Volwassenen gaan het spel van het kind inperken, vanuit een idee van veiligheid, controle en 'dat kan je nog niet'. Wat is dat, dat die volwassenen denken dat ze 'controle' moeten behouden? Dat situaties anders 'onveilig' worden? Wat kan er gebeuren? Dat een spel start, verder

gaat, uitloopt of eindigt? Dat gebeurt als je speelt: spel ontstaat, spel gaat verder, spel dooft, spel ontvlamt en spel eindigt. Zonder vaste afspraken, regels en tijd. Juist vanuit spontaniteit, vanuit de wil en behoefte om te spelen met de wereld als speelveld. Als ik op een kinderdagverblijf kom en ik zie kinderen die moeten kiezen uit materialen en een plek en om 10.30 uur hun spel moeten beëindigen omdat het tijd is voor fruit en drinken, denk ik: waarom? Is het niet 'misdadig' om kinderen uit hun spel te halen? Om beperkingen op te leggen? Omdat het nu eenmaal is gepland, omdat volwassenen denken dat eten belangrijker is, dat een spel wel kan stoppen of dat een spel wel weer kan starten.

Spel komt en gaat

Misschien is het spel wel zo tof vandaag dat het kind helemaal nog geen fruit of drinken wil. Misschien is het vandaag wel eerder afgelopen en gaat het kind pas later weer spelen. Misschien wil het kind vandaag juist eerst meer en langer kijken en (nog) niet meespelen. Spelen komt en gaat en komt en gaat weer. Het mooie van spel is dat het letterlijk en figuurlijk vrij is. Je weet van tevoren niet hoe het verloopt en of het speelt en hoeveel en hoe lang en wat de energie doet. Klopt, het is moeilijk om daar afspraken over te maken, maar daar zit juist de essentie van spel. Afspraken maken kan niet of nauwelijks; afspraken belemmeren en beperken het spel.

Als het kind eenmaal naar school gaat, komt het in Nederland terecht in een omgeving die helaas te vaak gericht is op cognitief en eendimensionaal leren. Dat er bij iedereen in meer of

mindere mate sprake is van meervoudige intelligentie (Gardner, 2006), wordt ontkend of weggewoven. Ons onderwijssysteem is gestoeld op cognitie en reproductie van feiten en methoden. Kinderen vanaf 4 jaar worden ‘voorbereid’ op een maatschappij waarin helaas (te) veel aandacht is voor classificeren; namelijk als je op die leeftijd dat kan en weet, dan ontwikkel je je binnen de gestelde norm. Dat ontwikkeling met sprints onregelmatig verloopt, per kind anders is en onder meer afhankelijk is van de omgeving en relaties, wordt in meer of mindere mate voor lief genomen.

Meervoudige intelligentie

De theorie van meervoudige intelligentie leidt tot drie conclusies:

1. Iedereen heeft de volledige ‘range’ van intelligenties. Dat maakt ons menselijk.
2. Geen twee individuen hebben precies dezelfde intelligentieprofielen, ook niet eenzijdige tweelingen. Zelfs met dezelfde genen komen verschillende ervaringen die de intelligenties verschillend prikkelen.
3. Een hoge mate van (meervoudige) intelligentie betekent niet dat iemand per se intelligent handelt.

Deze drie conclusies zorgen voor sterke onderwijskundige, politieke en culturele vragen zoals: Waarom ontwikkelt het ene kind zich beter, sneller of anders dan de ander? Waarom functioneert een kind wel of niet in een bepaalde omgeving? Waarom wordt een bepaalde mate van aanpassing op een bepaalde leeftijd al verwacht en welke consequenties heeft dat voor een kind

Het mooie van spel is dat het letterlijk en figuurlijk vrij is

dat sterk is in andere intelligenties dan de organisatie of cultuur waar het deel van uitmaakt?

Vooroordelen

Gardner schrijft dat hij gelooft dat de westerse maatschappij aan de volgende drie vooroordelen leidt:

1. ‘Westist’: plaatst bepaalde westerse waarden op een voetstuk. Logisch denken wordt waardevol geacht, maar lichamelijk-kinetische intelligentie en inter- en intrapersoonlijke intelligentie een stuk minder.
2. ‘Testist’: suggereert een vooroordeel in de richting van menselijke capaciteiten die te testen zijn. Een overwaardering van kwalificatie, zoals Biesta in 2011 schrijft. Er wordt meer waarde geacht aan bijvoorbeeld kennis van formules en kunde in het gebruiken van die formules dan aan creatief denken. Epstein beschrijft in zijn boek *Range* (2020) dat juist een breed perspectief en brede(re) ontwikkeling leiden tot meer creativiteit, intelligenter en autonomer handelen. En bij kinderen wordt spelen, waarin juist creativiteit en autonomie van belang zijn, al vanaf jonge leeftijd ingebonden en beperkt en ontnomen.

>

3. 'Bestist': het geloof dat alle antwoorden voor een bepaald probleem in een bepaalde aanpak liggen. Als je zo doet, dan kom je bij dat en dat klopt. Een andere, bredere, gevarieerde, creatieve aanpak met eventueel andere antwoorden past niet. In spel is dat ook te zien. Spelen hoort op een bepaalde manier te gaan, de manier die past en klopt. Dat mensen een andere manier en andere kijk kunnen hebben en anders willen en kunnen spelen, wordt onderdrukt of weggewuifd.

Keurslijf

Kijkend naar organisaties zie ik dat werken helaas niet of nauwelijks nog als spelen wordt gezien. Terwijl er parallellen te trekken zijn. Hoeveel leuker, creatiever, verfrissender, grappiger en speelser wordt je werk wanneer je uit het 'keurslijf' van de organisatie kunt en mag stappen en weer kunt gaan spelen. Spelen met je lijf, met anderen, in zelf samengestelde groepen of alleen, met eigen regels en eigen oorsprong en uitdaging. Alles dat nodig is: eventueel een bal, ruimte, eventueel medespelers, vooral zo weinig mogelijk regels, vrijheid, tijd, ontmoeten, ontdekken, een speelse geest, dus los van 'kaders' en verplichtingen. Als je dan ook nog wegblijft van de nadruk op intellect en de verbinding met je eigen lijf en dat van anderen en met je omgeving vergroot, kun je weer echt gaan spelen en in spelen ontstaat creativiteit spelend vanzelf.

Hoe dan wel?

Wees ondeugend, kijk waar je met de regels soepeler kan omgaan. Natuurlijk ben je in de kinderopvang gebonden aan wettelijke kaders, maar in de groep en dagindeling zit best ruimte om meer te spelen. Kijk naar het nut van de dagindeling en regels. Kom in verbinding met de omgeving, laat ouders en anderen in de omgeving meedoen. Overleg met hen, draag je visie uit, organiseer bijeenkomsten waarin je uitlegt waarom de kinderen vrij(er) mogen spelen, waarom je de kinderen de (mini-

In spelen ontstaat creativiteit spelend vanzelf

male) regels laat maken. Geef het juiste voorbeeld, verwar, ontdek, laat los en laat ontstaan (bedenk dat de regels zijn voortgekomen uit controle, die je juist door regels verliest). Laat je inspireren, ga kijken waar veel gespeeld wordt en hoe dat gebeurt. Lees en leer. Er zijn veel goede boeken over spel en het jonge kind geschreven.

Veranderen

Overleg met je collega's. Waar staan jullie voor? Wat willen jullie samen? Werkt deze manier nog wel? Waar loop je tegenaan? Samen weet je meer en kun je meer. Besef dat veranderen tijd kost en weerstand oplevert. Begin met kleine stapjes, rek bijvoorbeeld de speeltijd of probeer kinderen eens meer te laten ontdekken, of gebruik eens ander materiaal, in een andere omgeving, met andere taal. Spreken en je houding zeggen zoveel over wie je bent en hoe anderen reageren en kunnen reageren. Schakel hulp in. Vraag anderen hoe zij dat dan doen met al die kinderen om zich heen. Laat je hierin scholen. Onthoud dat leren altijd ontdekkend plaatsvindt in verbinding met jezelf en je omgeving. Veel speelplezier toegewenst! <

JAAP VERHAGEN WERKT ALS ONDERNEMER VOOR ZIJN BEDRIJF VERONON (VERBINDEN, ONTDEKKEN, ONTWIKKELEN) EN HELPT PERSONEN EN ORGANISATIES ALS COACH WAARBIJ HIJ O.A. SPELEN INZET VOOR PERSOONLIJKE EN ORGANISATIEGROEI. WIL JE ZELF (BETER) LEREN WERKEN EN SPELEN IN JE ORGANISATIE? KIJK DAN EENS OP WWW.TAP2TOP.NL OF WWW.VERONON.NL.